

חטא המרגלים - משבר ביחסי משה רבנו ועם ישראל

טענות המרגלים
"ויהס כלב את העם אל משה"
מעשי המרגלים באותו לילה
מה עשה משה באותו לילה?
המשבר הגדול
התעלמות התורה משקפת את התעלמות העם
חטא המרגלים ופרשת קורח

טענות המרגלים

זמן קצר לאחר שובם של שנים-עשר המרגלים ממסעם לארץ כנען התכנס עם ישראל לאסיפה מיוחדת על מנת לשמוע את רשמיהם מארץ כנען, ואלו אימתו את חששותיהם הגרועים ביותר:

"אָפֶס כִּי עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצָרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם יְלְדֵי הָעַנֶּק רָאִינוּ שָׁם: עֲמַלְק יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְחַתִּי וְהִיבּוֹסִי וְהָאֱמֹרִי יֹשֵׁב בְּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יֹשֵׁב עַל הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן" (במדבר יג, כח-כט).

למשמע הדברים הקשים החלה תסיסה בעם, וכלב בן יפונה עשה ניסיון להרגיע את החוששים ולחזק את ליבם: "וַיְהִי כִּלְבָב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עֲלֶה נַעֲלֶה וְיִרְשָׁנוּ אֶתָּה כִּי יָכוֹל נוֹכַל לָהּ" (שם ל), אולם דבריו לא משכנעים את חבריו, שמצהירים במפורש: "לֹא נוֹכַל לַעֲלֹת אֶל הָעָם כִּי חָזַק הוּא מִמֶּנּוּ" (שם לא), ומשם הדברים מתגלגלים לאותה 'בכיה של חினם' שהובילה בסופו של דבר לגזר הדין הקשה על דור המדבר, ול'בכיה לדורות!'.¹

"ויהס כלב את העם אל משה"

בתוך הפסוק המתאר את נסיונו האמיץ של כלב מופיעות שתי מילים שמשמעותן אינה ברורה - "וַיְהִי כִּלְבָב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה", שהרי משמעותן הפשוטה היא שכלב השתיק את העם על מנת לשמוע את דבריו של משה, אולם דברים שכאלו אינם מוזכרים כלל, משה אינו אומר דבר, ומיד לאחר מכן מופיעים רק דבריו של כלב: "עֲלֶה נַעֲלֶה וְיִרְשָׁנוּ אֶתָּה!"

חז"ל במסכת סוטה (לה, א) כבר הרגישו בבעיה זו, ופירשו שאכן אין כוונת הכתוב

1 כפי שמובא בתענית כט, א ועוד.

שכלב השתיק את העם בכדי לשמוע את דברי משה, אלא הכוונה היא שכלב השתיק את העם באמצעות אזכור שמו של משה בצורה כזו שנראתה להם כשליילית, וכפי שמתאר רש"י על אתר:

ויהס כלב - השתיק את כולם, **אל משה** - לשמוע מה שידבר במשה. צוות ואמר: וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם? השומע היה סבור שבא לספר בגנותו, מתוך שהיה בלבם על משה בשביל דברי המרגלים, שתקו כולם לשמוע גנותו, אמר: והלא קרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיו לנו את השליו, **עלה נעלה** - אפילו בשמים והוא אומר 'עשו סולמות ועלו שם' נצליח בכל דבריו.

לעומתם, מספר פרשנים העדיפו לפרש את הפסוק על פי פשוטו, שכלב אכן השתיק את העם כדי לשמוע את דברי משה שאכן נאמרו, אכן הם לא נזכרו כאן כי אם בפרשת דברים בתוך נאומו הגדול, כאשר הוא משחזר שם את אירועי חטא המרגלים. כך מפרש הספורנו בלשון ספק: "ויהס כלב את העם" - השתיק את העם... "אל משה" - שישמעו מה ישיב משה, **ואולי** אז אמר משה מה שהעיד אחר כך באומרו "ואומר אליכם לא תערצון ולא תיראון מהם" (דברים א, כט), וכלב חיזק דבריו באמרו "עלה נעלה... וירשנו אותה כי יכול נוכל לה"... "עכ"ל, ומה שאצל הספורנו מוטל בספק - בעיני ר' יוסף בכור שור הוא בחזקת ודאי, וז"ל: "ויהס כלב את העם אל משה" - שישמעו מה שמשה אומר, שהיה מדבר, כדכתיב במשנה תורה: "ואומר אליכם לא תערצון ולא תיראון מהם, ה' אלהיכם ההולך לפניכם הוא ילחם לכם" וגו'. עכ"ל. וכן פירש החזקוני.

אמנם, לפירוש זה עדיין יש לשאול מדוע באמת התורה רק רמזה כאן לדברי משה, ולא הביאה אותם במלואם אלא בפרשת דברים?

בנוסף, גם עיקר טענתם של ר"י בכור שור ור"ע ספורנו שדברי משה המוזכרים בפרשת דברים נאמרו במהלך אותה אסיפה דרמטית, איננה מתיישבת לכאורה עם סדר הדברים כפי שהוא מתואר בדברי משה עצמו שם, שהרי שם מקדים משה לדברים אלו את הדברים הבאים:

2 כאן המקום לציין לביאורו היפה של בעל 'תורה תמימה' (הערה יט), שמחשבת העם שכלב עומד לדבר בגנותו של משה נבעה מכינויו בפיו 'בן עמרם', וכפי שהוא מבאר שם: מה שאמר בלשון "בן עמרם" ולא בשמו העצמי "משה", נראה על פי מה שכתב רש"י בתהלים (ד, ג) על הפסוק "עד מה כבודי לכלימה", שאמר דוד: עד מתי מבזין אותי "בן ישי" ולא בשמי העצמי כאילו אין לי שם - עיין שם, ומבואר מזה שמי שקורין אותו רק בשם אביו גנאי הוא לו ופחיתות לכבודו, וכאן כמבואר בדרשה זו כונן כלב כל מטרותיו להאמין את ההמון שמדבר הוא סרה במשה כדי שישתקו, וכדי לבוא למטרותיו זאת קרא אותו בתחילת דבריו בשם "בן עמרם" כדי שיאמין העם שהוא מדבר בגנותו. וכן מצינו כשחירף זמרי בן סלוא את משה על דבר כזבי בת צור קרא אותו "בן עמרם" [כדאייתא בסנהדרין (פב, א)...]

"וְלֹא אָבִיתֶם לַעֲלֹת וּתְמָרוּ אֶת פִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם: וּתְרַגְּנוּ בְּאֵהָלֵיכֶם וּבְתֵמָרֹו בְּשָׁנָאֵת ה' אֲנֹחֵנו הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִתֵּת אֲתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ: אָנָּה אֲנַחֲנוּ עֲלִים אַחֲיָנוּ הַמָּסוּ אֶת לִבְבָנוּ לֵאמֹר עִם גְּדוֹל וְרֹם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרוֹת בְּשָׂמַיִם וְגַם בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם" (דברים א, כו-כח).

רק לאחר מכן ממשיך משה ואומר:

"וְאָמַר אֲלֵכֶם לֹא תַעֲרֹצוּן וְלֹא תִירְאוּן מֵהֶם: ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלְחֵם לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אֲתֶכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם: וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאַף ה' אֱלֹהֶיךָ כְּאֲשֶׁר יִשָּׂא אִישׁ אֶת בְּנוֹ כְּכֹל הַדָּרָךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתֶּם עַד בְּאֵכֶם עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה: וּבַדָּבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים בֵּה' אֱלֹהֵיכֶם: הֵהָלֵךְ לִפְנֵיכֶם בַּדָּרָךְ לְתוֹר לָכֶם מְקוֹם לְחַנְתְּכֶם בְּאֵשׁ לִלְחָה לְרֵאתְכֶם בַּדָּרָךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ בָּהּ וּבְעֵנָן יוֹמָם" (שם כט-לג).

אין ספק שדברי משה "וּתְרַגְּנוּ בְּאֵהָלֵיכֶם" וגו' מכוונים למה שנאמר בפרשתנו (להלן יד, א) "וּתְשָׂא כַל-הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת-קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בְּלִילָהּ הַהוּא", וכפי שכותב הרמב"ן כאן על אתר³, ונמצא אם כן שמשה אמר את כל הדברים הללו אל בני ישראל רק לאחר שכבר התפזרה האסיפה שבה דיברו המרגלים וכלב בפני כל בני ישראל וכולם פנו לאהליהם!

מעשי המרגלים באותו לילה

נניח כעת לשאלות אלו ונפנה את מבטנו לפסוקים הבאים (במדבר יג, לב - יד, ג) המתארים את מה שהתרחש בהמשכו של אותו ערב גורלי:

"וַיִּצְיִאוּ דִבַּת הָאֶרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאֶרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ אֶרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הוּא וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מְדוּת: וְשָׁם רָאִינוּ אֶת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִילִים וְנִהְיָ בְּעֵינֵינוּ כַּחַגְבִּים וְכֹן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם: וּתְשָׂא כַל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בְּלִילָהּ הַהוּא: וַיִּלְנוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהָרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כֹּל הָעֵדָה לוּ מִתְּנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ מִתְּנוּ: וְלָמָּה ה' מְבִיא אֲתָנוּ אֶל הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְנַפֵּל בְּחָרֶב נַשְׁיָנוּ וְטַפְּנוּ יְהִיו לְבַז הַלֹּא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיִמָּה:

הפסוקים מציגים תיאור של מעשים שאירעו לכאורה ברצף: המרגלים הוציאו את דיבת הארץ מיד לאחר שהכחישו את דברי כלב, ובעקבותיה בכו כל העם ובאו

3 וטעם "ויבכו העם בלילה ההוא" - כי לעת ערב באו המרגלים באהליהם כאשר הלכו מלפני משה, ובבקר השכימו וילינו כלם על משה ואהרן, וכך אמר משה: "וּתְרַגְּנוּ בְּאֵהָלֵיכֶם", כי באהליהם היו אומרים דברי נרגן.

והתלוננו לפני משה ואהרן, אולם הרמב"ן (יד, ב) שם לבו לחסרונה של טענת "ארץ אוכלת יושביה" בתלונת העם למשה ואהרן, ולדעתו מדובר בהשמטה מכוונת, 'כי יסתירו העם הדבר הזה ממשה, מפני שלא אמרו השלוחים כן בהשיבם דבר אלי ואל כל העדה - כי משה ואהרן יעידו בם כי שקר דברו, והמרגלים עצמם הסתירו זה ממשה מדעתם שהוא יודע עניני הארץ ממצרים וממדין השכנים לה... על כן היו אומרים הדבה הזאת לעם באהליהם בדרך סוד'. ובדבריו לעיל (יג, לב) מבאר הרמב"ן על פי יסוד זה את סדר המאורעות:

וטעם "ויוציאו דבת הארץ וגו' אל בני ישראל" - כי הלכו מלפני משה ואהרן והיו אומרים באהליהם כי היא "ארץ אוכלת יושביה". כי מתחילה כשהיו אומרים להם לפני משה שהארץ זבת חלב ודבש זולתי שהעם חזק, וכלב היה אומר "כי יכול נוכל לה", היו העם פוסחים, ומהם בוטחים בכוחם וגבורתם ומהם בעזרת ה' בגבורים, אז הוציאו להם דבה בפני עצמם, דכתיב "הארץ אשר עברנו בה" וגו', עד שילינו כל העדה. וזה טעם מה שאמר "וישובו וילינו עליו את כל העדה להוציא דבה על הארץ" (להלן יד, לו), והיה זה כי האנשים האלה בראותם העם אשר כגובה ארזים גבהו וחסון הוא כאלונים, נפל פחדם עליהם והמסו לב אחיהם, וכאשר ראו כי עדיין היו ישראל נועצים לעלות ויהושע וכלב מחזקים את לבם, הוציאו דבה בשקר כדי לבטל עלייתם על כל פנים... ועל זה נענשו למות במגפה, שנאמר (שם לז) "וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה'..."

נמצא אם כן, שהוויכוח בין כלב והמרגלים במהלך האסיפה הסתיימה ללא הכרעה, והאנשים התפזרו לאהליהם כאשר הם דנים בינם לבין עצמם למי להאמין, 'ומהם בוטחים בכוחם וגבורתם ומהם בעזרת ה' בגבורים'. כאשר ראו זאת המרגלים הם החלו ללכת ברחבי המחנה מאוהל לאוהל ולהוציא את דיבתה של ארץ ישראל 'כדי לבטל עלייתם על כל פנים', ויש להניח שהדבר נמשך זמן רב, ואולי אף מרבית הלילה כבר חלף עד שהעם כולו שוכנע על ידי המרגלים והחל לבכות על גורלו המר, ואכן בהמשך דבריו (יד, א) קובע הרמב"ן שרק 'בבוקר השכימו כלם וילינו על משה ואהרן'.

מה עשה משה באותו לילה?

וכאן נשאלת השאלה: מדוע משה לא עשה דבר במהלך כל אותו הלילה שבו הסתובבו המרגלים בכל מחנה ישראל והוציאו דבה על הארץ, ולא הלך בעצמו גם כן אל בני ישראל וניסה לשכנע אותם שלא לקבל את הדבה הזו? ואמנם כפי שראינו המרגלים והעם הסתירו את הדבה ממשה, אולם בהמשך (פסוק ז) עולה מדברי הרמב"ן שיהושע וכלב כן ידעו על הדבה הזו, ולכן הם אמרו לבני ישראל

המתלוננים: "טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד" - בכדי 'להכחיש הדבה, לאמור שאינה אוכלת יושביה, כי האויר טוב והיא ארץ זבת חלב ודבש' כלשון הרמב"ן שם, ואם כן יש להניח שהם סיפרו על כך למשה. וגם אם נאמר שמשה לא ידע את הפרט הספציפי הזה שהמרגלים מוציאים דבה על הארץ, מכל מקום הוא בוודאי ידע על כך שהם מסתובבים בכל המחנה ומתסיסים את העם שרוגנים באהליהם כפי שהוא בעצמו מתאר בפרשת דברים, ואם כן הוא בוודאי היה יכול לשער שהם משכנעים את כולם במה שהם אמרו להם קודם לכן בזמן האסיפה שאין בכוחם לכבוש את הארץ, ומדוע אם כן הוא לא הלך וניסה לשכנע אותם שגם בזה המרגלים אינם צודקים?

ונראה שבוודאי משה עשה כן. הוא אכן הלך כל הלילה בין בני ישראל, וניסה לשכנע אותם שלא ישיתו לבם לדברי המרגלים. לזה התכוון משה בדבריו בפרשת דברים "וְאָמַר אֲלֵכֶם לֹא תַעֲרְצוּן וְלֹא תִירְאוּן מֵהֶם" וגו', וכפי שדייקנו קודם שמשה אמר את הדברים הללו **לאחר** שבני ישראל החלו לרגון באהליהם⁴.

כל זה לא מונע מאתנו לקבל את דברי בכור שור והספורנו שגם קודם לכן בזמן האסיפה עצמה משה דיבר אל בני ישראל וניסה לשכנע אותם שלא לקבל את דברי המרגלים, ולזה רמז הכתוב באומרו "וַיְהִי כַלֵּב אֶת הָעָם אֶל-מִשֶׁה", אולם הדברים שאמר שם משה אינם הדברים שהוא מתאר שהוא אמר בפרשת דברים - שכן הדברים הללו הם הדברים שהוא אמר לבני ישראל לאחר מכן במהלך הלילה וכנ"ל, ומכל מקום מסתבר מאוד שגם הדברים שהוא אמר לבני ישראל בזמן האסיפה היו דומים ברוחם לדברים שהוא אמר להם לאחר מכן במהלך הלילה.

המשבר הגדול

והאמת ניתנת להאמר, שקשה לנו לדמיין את אותה סיטואציה שבה משה רואה כיצד המרגלים מערערים על דבריו לעיני כל העם, ולא זו בלבד אלא מיד לאחר מכן הם מתפזרים ברחבי המחנה ומשכנעים את כל העם לקבל את דבריהם ולא את דברי משה, עד שלא נותרת לו ברירה והוא נאלץ לכתת את רגליו ברחבי המחנה בעקבותיהם ולנסות לשכנע את כל מי שהוא פוגש שלא לקבל את דבריהם⁵, אוי לה

4 ואולי ניתן לבאר על פי זה מדוע משה פותח את דבריו שם בלשון רבים - "וְאָמַר אֲלֵכֶם לֹא תַעֲרְצוּן וְלֹא תִירְאוּן מֵהֶם, ה' אֱלֹהֵיכֶם הִהְלֵךְ לְפָנֵיכֶם הוּא יִלְחַם לְכֶם כְּלֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם", עובר ללשון יחיד - "וּבְמִדְבָר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נְטַעְדָּה ה' אֱלֹהֵיךָ כְּאֲשֶׁר יִשָּׂא אִישׁ אֶת בְּנוֹ", וחוזר שוב ללשון רבים - "בְּכָל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתֶּם עַד בְּאֶמְךָ עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה" וגו', שכן שינוי זה רומז לנו על כך שמשה עבר ממקום למקום במהלך הלילה ודיבר הן עם קבוצות והן עם יחידים בניסיון לשכנע את כל מי שהוא היה יכול שלא לקבל את דברי המרגלים.

5 ואמנם יש להניח שמשה לא היה בודד במערכה, וכי הצטרפו אליו אהרן אחיו וכן יהושע וכלב ואולי אף אנשים נוספים, אולם מדבריו בפרשת דברים נראה שהוא זה שנשא בעיקר עול המערכה כנגד המרגלים.

לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה⁶.

והגרוע מכל הוא, שכל מאמציו של משה לא הועילו, ובסופו של דבר העדיף העם כולו את דברי המרגלים על פני דבריו של משה, שהרי 'בבוקר השכימו וילינו כלם על משה ואהרן' כלשון הרמב"ן שהבאנו לעיל, ומה הפלא אם כן שמשה לא משיב להם מאומה אלא נופל על פניו ביאוש, וכפי שנאמר (שם ה) "וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל-פְּנֵיהֶם לְפָנָי כֹּל קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וכך מפרש הספורנו על אתר: "ויפול משה ואהרן על פניהם" - בראותם 'מעוות לא יוכל לתקון', כעניין בסנהדרין שכבשו פניהם בקרקע כשלא ידעו מה לעשות מאימת המלך⁷.

ונראה, שהמשבר ביחסים בין משה רבנו ועם ישראל משתקף גם בתפלתו של משה על עם ישראל, וכפי שניתן ללמוד מהשוואה פשוטה בין חטא העגל שבו נפתחת תפלתו של משה על עם ישראל בהקדמה דרמטית - "וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהָיו" (שמות לב, א), ובבקשה נרגשת של משה - "לָמָּה ה' יַחַרָּה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גְּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה", ורק לאחר מכן הוא מוסיף ומעלה בקצרה את החשש מפני חילול השם: "לָמָּה יֵאמְרוּ מִצְרַיִם לְאֹמֶר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לְהַרְגֹת אֹתָם בְּהָרִים וּלְכַלְתָּם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה" (שם יב), וחותרם בזכירת ברית אבות: "זָכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבַדְתָּ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וַתַּדְבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבָּה אֶת-זַרְעֶכֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲתָן לְזַרְעֶכֶם וְנַחֲלוּ לְעֹלָם" (שם יג), ואילו כאן לא מופיעה פתיחה כלשהי לתפילת משה, ואף מקומה של ברית האבות נפקד מתפילתו, והטענה היחידה שמשמיע משה היא טענת חילול השם, וכפי שנאמר להלן (יד, ג): "וַיֵּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם" וגו'.

זאת ועוד אחרת, אם בתפלתו לאחר חטא העגל מכנה משה את עם ישראל בלשון של קרבה לקב"ה: "לָמָּה ה' יַחַרָּה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ... שֹׁב מִחֲרוֹן אַפְּךָ וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ" (שמות שם יא-יב), הרי שלאחר חטא המרגלים הם אינם אלא "העם הזה"⁸:

6 וּבְדֶרֶךְ דְרוֹש חֲשַׁבְתִּי לִפְרֹשׁ אֶת הַפְּסוּק "וַיִּבְכוּ הָעָם בְּלֵילָה הַהוּא" - שֶׁאֵלּוּ בּוֹכִים וְאֵלּוּ בּוֹכִים: הָעָם כּוֹלּוּ בּוֹכָה עַל כֹּךְ שֶׁהֵם צְרִיכִים לְהִכְנֵס לְאֶרֶץ כְּנָעַן, וּמִשָּׁה, אַהֲרֹן, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלּבּ וְהַקְּרוּבִים אֵלֵיהֶם בּוֹכִים עַל מִצַּב נּוֹרָא זֶה שֶׁמִּשָּׁה נֹאֵלֵץ לְהַתְּחַרֵּת עִם הַמְּרַגְלִים עַל לִבָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

7 וְכֵן מִפְּרֹשׁ הַאֲבֵרֵבנָאֵל בְּתִחִילַת דְּבָרָיו - 'וְהִנֵּה מִשָּׁה נִפֵּל עַל פְּנָיו וְכֵן אַהֲרֹן עִמּוֹ לִפְנֵי כָל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... כְּאִנְשֵׁים הַמֵּתְאֲבָלִים עַל אֲבֵדַת הָעָם הַהוּא מִבְּלֵי תְקוּמָה'. וְאִמְנָם כְּכּוֹר שׁוֹר וְרַמְבַּ"ן פִּירְשׁוּ שֶׁכֵּן הִיתָה מִטְרָה לְנִפְלִיא זֶה, וְהִיא - לְמַנוּעַ מֵהָעָם לְקוֹם וּלְשׁוּב מִצְרִימָה, וְהַסְכִּים עִמָּהֶם הַאֲבֵרֵבנָאֵל בְּסוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר, אֹלָם פִּירוּשׁ הַסְּפוּרָנוּ מִסְּתַבֵּר יוֹתֵר לְעֵנֵי ד' לְאוֹר הָאִמּוֹר בְּפִסּוּק הַבֵּא: "וַיְהוֹשֻׁעַ בְּרִינּוֹן וְכָלּבּ בְּן יִפְנֵה מִן הַתְּרִים אֶת הָאָרֶץ קָרְעוּ בְּגֵדֵיהֶם", וְקִרְיעַת בְּגָדִים הִיא בּוֹדָאֵי אִקְטָ שֶׁמִּבְטָא יְאוּשׁ וְאִף אֲבִלוּת.

8 וְאִמְנָם כֵּךְ הַקְּב"ה מְכַנֵּה אֶת עַם יִשְׂרָאֵל בְּדָבָרָיו לְמִשָּׁה קוֹדֵם לְכֵן - "עַד אָנֹכָה יִנְאַצְנִי הָעָם הַזֶּה" וגו' (פְּסוּק יא). נִכּוֹן שֶׁגַּם לְאַחַר חֲטָא הָעֵגֶל כִּינָה כֵךְ הַקְּב"ה אֶת עַם יִשְׂרָאֵל בְּדָבָרָיו לְמִשָּׁה: "רְאִיתִי אֶת

”וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי הִעֲלִיתָ בְּכַחַךְ אֶת הָעָם הַזֶּה מִקְרַבּוֹ... וְאָמְרוּ אֶל-יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי אַתָּה ה' בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִין בְּעֵין נִרְאָה אַתָּה ה' וְעַנְנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבַעֲמֹד עָנַן אַתָּה הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבַעֲמֹד אֵשׁ לַיְלָה, וְהִמַּתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת שְׁמִיעֶךָ לֵאמֹר, מִבְּלַתִּי יִכְלַת ה' לְהִבְיֵא אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בְּמַדְבָּר... סֶלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כַּגְּדֹל חַסְדְּךָ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁאַתָּה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנְּהָרָה”⁹.

וכשכך נראית תפילתו של הרועה הנאמן אין פלא בכך שגזירת הכליה שנגזרה על דור המדבר בעקבות חטא המרגלים לא התבטלה, בשונה מחטא העגל, שכן אם היחסים בין משה והעם הגיעו לנקודת משבר כה קשה - כבר אין תקוה שמשה יצליח גם בפעם הזאת להשיב את ישראל למוטב כפי שהצליח לאחר חטא העגל. ובאמת אנחנו רואים שגם כאשר בני ישראל שבו בתשובה על חטא המרגלים - עדיין רבים מהם העפילו “אֶל ראש הָהָר” (להלן פסוק מד), והתעלמו שוב מדבריו של משה שהזהיר אותם: “אַל תַּעֲלוּ כִּי אֵין ה' בְּקֶרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגַּפּוּ לִפְנֵי אֵיבֹיכֶם: כִּי הָעַמְלִקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וַיִּנְפְּלֶתֶם בְּקֶרֶב כִּי עַל כֵּן שָׁבַתֶם מֵאַחֲרֵי ה' וְלֹא יְהִיָה ה' עִמָּכֶם” (שם מב-מג), מה שמלמד על כך שהמשבר לא היה משבר לרגע אלא משבר עמוק ומהותי, ועל כן לא ביטל ה' את גזירתו, ולא הועילה תפילת משה אלא לפרוס אותה על פני ארבעים שנה, וזאת אך ורק בכדי למנוע את החשש מפני חילול השם שהוא, כאמור, היה טיעונו היחיד של משה בתפילתו, וזהו דבר ה': “סֶלַחְתִּי כִּדְבָרְךָ” (פסוק כ), וכפי שמפרש רש”י: בשביל מה שאמרת - פן יאמרו מבלתי יכולת ה'¹⁰.

הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עִם קִשָּׁה עֶרְךָ הוּא, וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיִּחַר אִפִּי בָהֶם וְאֶכְלֶם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גְדוֹל” (שמות שם ט-י), אך אז משה לא הסכים עם היחס הזה כאמור, מה שאין כן כאן.

9 גם י”ג מדות הרחמים אינן מוזכרות במלואן בתפלת משה, ועמד על כך הרמב”ן (בפסוק יז): ‘ולא הזכיר “וחטאה”, בעבור שאלו מזידים ופושעים. ולא ידעתי למה לא הזכיר “רחום וחנון”, אולי ידע משה כי הדין מתוח עליהם ולא ימחול לעולם, לכן לא ביקש רק אריכות אפים שלא ימיתם כאיש אחד ולא ישחטם כצאן במדבר שימותו במגפה... עכ”ל. ולדברינו יתכן לומר שהמשבר הגדול שעבר משה עם העם באותו הלילה הוא זה שגרם לו להבין ‘כי הדין מתוח עליהם ולא ימחול לעולם’, וכפי שיתבאר בהמשך.

10 וכאן המקום לתמוה, מדוע תיקנו לנו מסדרי התפילה לקרוא בערב יום הכיפורים דווקא פסוקים אלו - שאין בהם בקשה שלמה ואף אין בהם מחילה שלמה, ולא תיקנו לקרוא את התפילה הנשגבה שהתפלל משה לאחר חטא העגל למחילה שלמה, ואת תשובת ה' שנאות אז למחול מחילה שלמה בחדס וברחמים? וצ”ע.

התעלמות התורה משקפת את התעלמות העם

העולה מן האמור הוא, שבחטא המרגלים עברה מנהיגותו של משה רבנו משבר קשה ביותר, כאשר קבוצה של אנשים מחשובי העם מערערת על דבריו בפומבי, ולמרות כל מאמצי משה עם ישראל כולו מקבל דווקא את דבריהם ולא את דבריו, ואם לא די בכך הם אף רוצים להחליפו, וכפי שניתן ללמוד מדבריהם: "וַנִּשְׁבַּח מִצְרַיִם" (להלן יד, ד).

הבנה זו יכולה להוביל אותנו אף לשוב התמיהה שהעלינו לעיל על בכור שור והספורנו - מדוע התורה אינה מביאה כאן את דברי משה כנגד המרגלים במהלך האסיפה, ורק רומזת אליהם באומרה "ויהס כלב את העם אל משה", וכן איננה מביאה את הדברים שמשה אמר לעם ישראל במהלך הלילה, שעליהם אנו שומעים לראשונה רק בפרשת דברים? שכן נראה לומר, שהתעלמות של התורה מדבריו של משה משקפת את התעלמות של עם ישראל מדברי משה, ובאה להדגיש בפנינו את עומק המשבר שעברה מנהיגותו של משה כאשר דבריו כלל אינם זוכים להתייחסות, ואפילו דבריהם של יהושע וכלב עושים רושם בלב העם יותר מאשר דבריו של משה.

חטא המרגלים ופרשת קורח

ונקודה אחרונה לסיים: להלן (טז, א) מתחבט הרמב"ן בשאלה מדוע התעורר קורח לחלוק על משה רק לאחר חטא המרגלים, יעוין שם בדבריו. אכן, לדברינו נראה שהתשובה היא פשוטה: במעשה המרגלים עורערה לראשונה מנהיגותו של משה, וזה מה שנתן לקורח את התעוזה ואת האומץ לנסות להדיח את משה ממנהיגותו לגמרי.

שו"ת מהרי"א - יהודה יעלה שלושה כרכים הושלמה הסדרה!

בשעתו"מ יצא לאור כרך או"ח עם מבוא מקיף ובצירוף

מפתחות לשלושת הכרכים

ניתן לרכוש באתר המכון www.machonso.org

או בטלפון 08-9276664

דוא"ל machonsmaag@gmail.com

